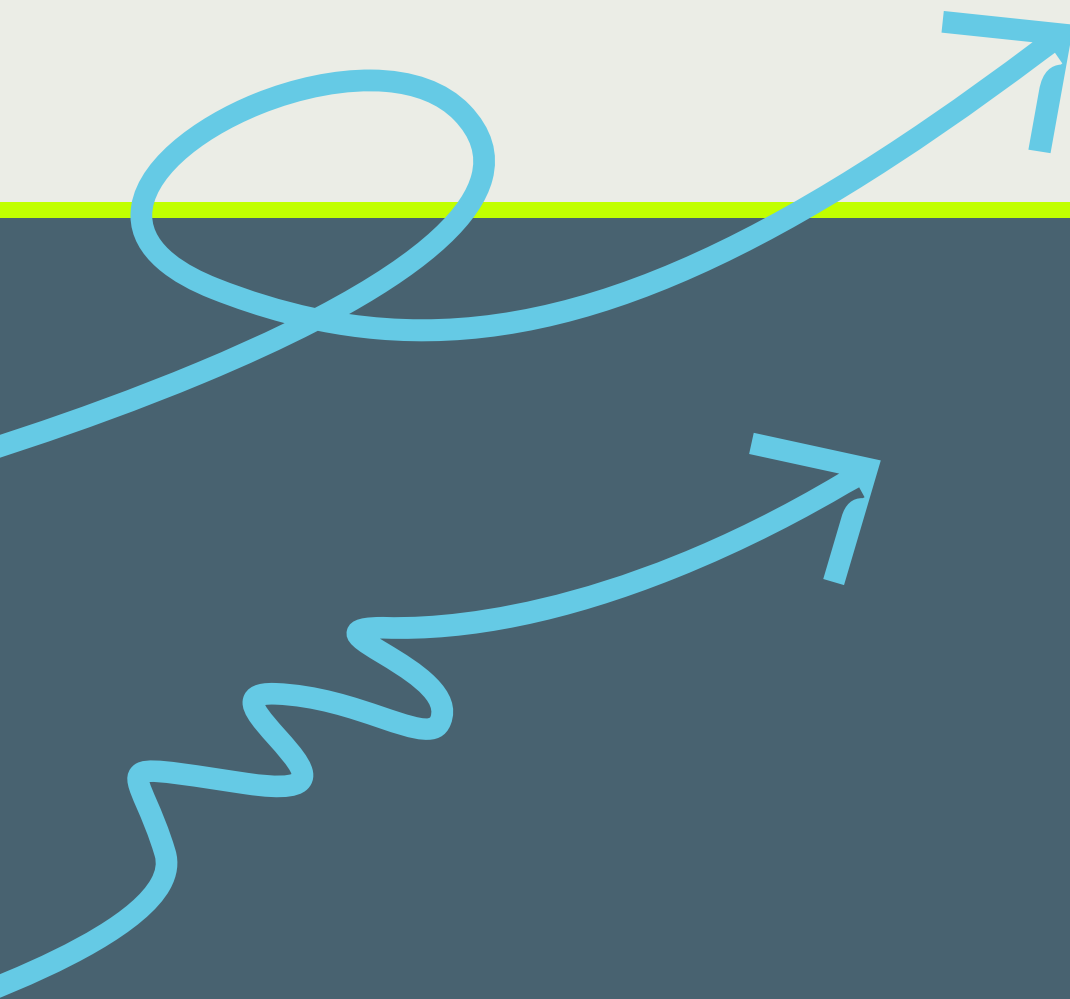

Politieke moed in tijden van schaarste

Politieke moed in tijden van schaarste

Jaarbericht Nationaal Klimaat Platform 2023

Voorwoord

Op vier vaste momenten in het jaar voer ik als voorzitter van het Nationaal Klimaat Platform overleg met de minister voor Klimaat en Energie. Dit periodiek overleg wordt drie maal per jaar vooraf gegaan door een inhoudelijke rapportage. Daarin belicht het NKP de kansen en knelpunten die burgers en ondernemers ervaren in de dagelijkse praktijk van de klimaat- en energietransitie. Eenmaal per jaar vormt een jaarbericht de input voor het periodiek overleg.

Voor u ligt mijn eerste Jaarbericht. Dit Jaarbericht geeft een beknopt overzicht van de positie die in 2023 is opgebouwd en de activiteiten en initiatieven die het NKP samen met vele partners in het afgelopen jaar kon realiseren. Op basis van de vele werkbezoeken, gesprekken en signalen geef ik in dit Jaarbericht ook een reflectie op actuele ontwikkelingen in de samenleving die direct of indirect van belang zijn voor het klimaatbeleid. Die reflectie maakt duidelijk dat er werk aan de winkel is. In de komende jaren heeft Nederland behoefte aan politieke moed bij de vele keuzes die voorliggen.

Kees Vendrik

1 Het Nationaal Klimaat Platform

Bij gelegenheid van de jaarlijkse Dag van het Klimaatakkoord is op 3 november 2022 het Nationaal Klimaat Platform (verder: NKP) officieel gelanceerd. Het kabinet heeft het NKP het mandaat gegeven om gedurende een periode van 4 jaar als onafhankelijk platform de maatschappelijke betrokkenheid bij het klimaatbeleid te vergroten, met speciale aandacht voor groepen die moeilijker te bereiken zijn. Met de instelling van het NKP biedt het kabinet de ruimte om de ambitieuze overheidsplannen voor de klimaat- en energietransitie te versterken met inzichten vanuit de leefwereld van burgers en ondernemers, en zo de gewenste versnelling te bevorderen.

Het mandaat formuleert twee kerntaken voor het NKP:

- Het gevraagd en ongevraagd signaleren en adviseren aan de minister voor Klimaat en Energie over ontwikkelingen die direct of indirect van belang zijn voor het klimaatbeleid. De focus van de adviezen zal liggen op de maatschappij en burgers en hun reflecties op het klimaatbeleid.
- Het aanjagen van de dialoog over het klimaatbeleid in de samenleving, met bijzondere aandacht voor de thematiek rond de rechtvaardige transitie en het betrekken van groepen in de samenleving die minder verbondenheid en betrokkenheid voelen bij de klimaattransitie.

Het werkprogramma van NKP geeft invulling aan deze kerntaken door zo systematisch mogelijk kansen en knelpunten die burgers en ondernemers ervaren in de dagelijkse praktijk van de klimaat- en energietransitie op te halen, te analyseren en voor beleid te agenderen. De praktijkervaring van burgers en ondernemers moet gehoord worden om een hoger tempo te kunnen realiseren en de maatschappelijke bedding van de transitie te versterken.

Missie en focus van het NKP

Missie van het Nationaal Klimaat Platform is om het klimaatbeleid te versnellen door kansen en knelpunten die burgers en ondernemers ervaren in beleid te agenderen. De praktijk laat zien dat veel burgers en ondernemers niet alleen willen meepraten, maar ook willen meedoen. Het klimaatbeleid biedt nog onvoldoende ruimte en richting om deze daadkracht te kunnen ontketenen.

Onder het motto 'versnellen en verbinden' wil het NKP de krachten bundelen met iedereen die kan en wil bijdragen aan oplossingen. Alle dialogen en activiteiten van het platform zijn erop gericht om de transitie zo tastbaar mogelijk te versnellen en meer burgers en ondernemers aan de transitie te verbinden. Complementariteit is daarbij het vertrekpunt: een initiatief van het NKP moet aanvullend zijn op bestaande activiteiten of daaraan substantiële waarde kunnen toevoegen.

Het NKP legt de focus bij klimaatrechtvaardigheid en maatschappelijk empowerment. Empowerment door het versterken van het maatschappelijk initiatief in buurten, wijken, bedrijventerreinen en ketens. Klimaatrechtvaardigheid door het geven van stem en steun aan groepen in de samenleving die zich minder verbonden en betrokken voelen bij de klimaattransitie. De impact daarvan is veelzijdig. Zo wordt het klimaatbeleid verbreed naar nieuwe groepen in de samenleving, worden kwetsbare doelgroepen gehoord en wordt burgers en ondernemers een handelingsperspectief geboden om in eigen omgeving aan de slag te gaan.

Samenvattend richt het NKP zich op:

- Het signaleren van voorbeelden, kansen en belemmeringen voor versnelling
- Systemische analyse van de structurele factoren en condities die hierop van invloed zijn
- Verbinden van organisaties en individuen waar dat de transitie kan versnellen
- Agenderen van de beleidsinzet die nodig is om breder deel van de samenleving te betrekken en maatschappelijk initiatief voldoende ruimte en steun te bieden.

2 Over perspectief, rechtvaardigheid en schaarste

Vijf jaar na de totstandkoming van het Nederlandse Klimaatakkoord is de klimaat- en energietransitie volop praktisch. Lang domineerde in klimaatdiscussies een papieren werkelijkheid van groene plannen en klimaatdoelen. Dat is voorbij. Overal in Nederland is de transitie zichtbaar en gaat de schop de grond in. Miljarden worden gereserveerd en gependend aan de grootste verbouwing die Nederland ooit gekend heeft. 'We' zijn inmiddels zelfs wereldkampioen geworden: we hebben de meeste zonnepanelen geplaatst per hoofd van de bevolking. De vraag is al lang niet meer of de klimaat- en energietransitie nodig is. De centrale kwestie is nu: hoe krijgen we het voor elkaar en kan iedereen meedoen?

Daarin staat Nederland niet alleen. In de *Keuzewijzer Klimaat en Energie*¹, opgesteld ten behoeve van de formatie van een nieuw kabinet, wijst voorzitter Van Hulst terecht op het internationale krachtenveld waar Nederland mee te maken heeft. Het klimaatbeleid van de Europese Unie stelt verplichtingen én schept diverse kansen waar alle lidstaten mee aan de slag kunnen. Klimaat is in rap tempo 'economie' geworden: de groene omslag is in de mondiale concurrentiestrijd tastbaar en ook Nederland wordt uitgedaagd om zich in deze strijd om duurzaamheid te laten zien. Dit is de tijd waarin de mondiale kaarten opnieuw worden geschud. Grote besluiten zijn aan de orde over duurzame private investeringen. Landen positioneren zich in de groene waarde-ketens en industrieën van de 21ste eeuw.

Dit alles doet een groot beroep op 'Den Haag' om Nederland met vaste hand door de transitie te leiden. In de komende jaren heeft Nederland daarom behoefte aan een moedig kabinet. Aan de formatietafel zullen afspraken moeten worden gemaakt, niet alleen om het wettelijke klimaatdoel voor 2030 veilig te stellen, maar ook om de bestaanszekerheid van burgers en ondernemers te ondersteunen. Die rekenen op continuïteit van beleid en hebben hun investeringen in huis, bedrijf of mobiliteit daarop ingericht. De Keuzewijzer laat scherp zien dat in diverse sectoren politieke en bestuurlijke moed gewenst is om door te pakken.

Uitstel of vertraging helpen niet. Dat klemt met het nakomen van Europese afspraken. Het creëert bovenal onzekerheid en bezorgt bedrijven hoofdbreken die nu aan het omschakelen zijn naar de economie zonder uitstoot. Het belang van tijdig perspectief wordt ook onderstreept in het advies *'Met iedereen de transities in: Richtinggevende keuze voor een klimaatneutraal en klimaatbestendig Nederland'* van de Wetenschappelijke Klimaatraad². Ook onderzoek onder burgers laat dit keer op keer zien: burgers verwachten van de overheid perspectief, duidelijkheid en voorspelbaarheid.

Omdat de transitie nu praktisch is geworden in het leven van alle dag, is de rol van het Rijk (en medeoverheden) nog indringender geworden. Naast het vaststellen van goed en helder klimaatbeleid, is het nodig om – bij wijze van spreken welhaast dagelijks - concreet perspectief te bieden aan burgers en ondernemers, die onvermijdelijk tegen hindernissen aanlopen. Dat is geen vanzelfsprekende opgave

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/11/29/ezk-keuzewijzer-klimaat-en-energie-rapport-4-december-2023>

² <https://www.wkr.nl/documenten/rapporten/2023/12/15/adviesrapport-met-iedereen-de-transities-in>

voor het openbaar bestuur. Het slechten van barrières van alle dag vraagt naast politieke moed een hoog tempo en een hoog niveau van consistentie in beleid en uitvoering. Het nieuwe kabinet heeft hier een hoofdtaak, zeker waar het de grote systemische keuzes betreft, die zich nu onvermijdelijk aandienen, bijvoorbeeld op het terrein van mobiliteit en voedsel en landbouw.

Daarbij komt dat de klimaat- en energietransitie gerealiseerd moet worden in een tijdperk van schaarstes: tekort aan (gekwalficeerde) arbeidskrachten, schaarste van fysieke ruimte, beperkte beschikbaarheid van publieke infrastructuur (bijvoorbeeld congestie op het elektriciteitsnet) en schaarste aan stikstof vergunningsruimte ten behoeve van energietransitieprojecten. Ook hier zijn tijdige en consistente politieke keuzes ten gunste van de klimaat- en energietransitie relevant. De praktijk laat nu al zien dat regelmatig vertraging aan de orde is vanwege onduidelijke prioriteiten.

Hier is de waarde van rechtvaardigheid aan de orde: schaarstes zijn verdelingsvraagstukken. Waar expliciete politieke keuzes uitblijven, domineert snel het recht van de sterkste, de beste lobby of de grootste portemonnee. Dit helpt niet bij het realiseren van een eerlijke transitie. En dit is een cruciale waarde voor veel burgers, zo blijkt keer op keer uit onderzoek³. Zij willen meedoen, op voorwaarde van een rechtvaardige verdeling van lusten en lasten.

Dat is destijds bij de totstandkoming van het klimaatakkoord (2019) onvoldoende gelukt. Toen woog het streven naar de effectiviteit van het overheidsbeleid ('tonnen jagen tegen de laagst mogelijke kosten') zwaarder dan het streven naar rechtvaardigheid en solidariteit. Daarbij is in de uitvoering de afgelopen jaren vaak een beroep gedaan op de eigen verantwoordelijkheid van burgers en bedrijven, waarbij gewenst gedrag met subsidies profijtelijk is gemaakt. Met onder meer als gevolg dat de meeste klimaatsubsidies ten goede komen aan grotere bedrijven en aan hogere inkomensgroepen. Zij beschikken over voldoende middelen om te investeren in verduurzaming en kunnen de terugverdientijd daarvan met subsidies verkorten.

Op zichzelf is het niet ongebruikelijk dat een relatief bemiddelde groep bedrijven en burgers 'de start' maakt met een transitie die uiteindelijk een veel bredere groep raakt. Het wordt wel een probleem als klimaatbeleid ongelijkheid binnen de samenleving versterkt. Daarbij gaat het onder meer om het verschil in de toegang tot en hoogte van klimaatsubsidies tussen grootbedrijf en mkb, tussen huiseigenaren en huurders en tussen hogere inkomens enerzijds en minimuminkomens anderzijds. De verdeling van de – schaarse – middelen wordt door veel burgers niet als eerlijk ervaren.

De schaarste-vraagstukken die zich nu opdringen vragen tenslotte een politiek antwoord op de vraag in welke richting de economie van Nederland zich zou moeten ontwikkelen, zoals ook verwoord is in het rapport van de Staatscommissie Demografie⁴. Ook hier is politieke richting nodig om schaarstes te verlichten, onzekerheid te reduceren en zo een rechtvaardig perspectief te creëren. Daarin hoort ook de vraag beantwoord te worden, wat *niet of niet meer* tot het economisch

³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/02/12/publieksmonitor-klimaat-en-energie-2023-motivaction>

⁴ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/01/15/gematigde-groei-rapport-van-de-staatscommissie-demografische-ontwikkelingen-2050>

project van Nederland behoort. Binnen het energiedomein is afbouw van fossiele bedrijvigheid tot dusver een ondergeschoven thema. Dat geldt ook het energie-intensieve industrie-landschap, vooral product van een tijdperk van goedkoop gas.

Nu de transitie zich steeds meer in het leven van burgers en ondernemers aandient, heeft Nederland een moedig kabinet met een consistente transitieagenda nodig. Onderzoeken wijzen keer op keer uit, dat een meerderheid van Nederlandse burgers voorstander is van stevig klimaatbeleid, mits dit rechtvaardig is. Burgers en bedrijven zijn bereid om ook zelf in actie te komen, maar lopen onvermijdelijk tegen hindernissen aan. Zij vragen ondersteuning van de overheid en hebben behoefte aan een concreet perspectief. Het is aan de politiek om die vraag te beantwoorden.

3 Wat doet het NKP?

Sinds de start op 3 november 2022 is het NKP vlot uit de startblokken gekomen. In korte tijd is een positie opgebouwd naast en goed verbonden met de bestaande netwerken en organisaties binnen het klimaatbeleid. Dit netwerk is verder uitgebouwd met organisaties die burgers en ondernemers bereiken die nog niet goed verbonden zijn met de klimaattransitie. Bovendien is via landelijke media-aandacht voor de activiteiten van NKP, onder meer bij Nieuwsuur, ÉénVandaag, NOS, diverse dagbladen en gespecialiseerde media, een breed publiek bereikt.

Het streven om veelvuldig op pad te gaan om kansen en knelpunten uit de lokale praktijk te signaleren heeft invulling gekregen in 16 werkbezoeken, 60 gevraagde lezingen en meer dan 200 gesprekken met stakeholders. Kees Vendrik of leden van zijn programmteam waren ongeveer elke dag op een andere plek in het land te vinden. In het onderstaande kader een overzicht van de belangrijkste activiteiten tot nu toe.

Overzicht belangrijkste activiteiten NKP november 2022 – december 2023

- Inspiratiesessie Boeren met toekomst (20 februari)
- Rapportage Richting, Ruimte, Rechtvaardigheid (28 maart)
- Werkbijeenkomst Versnelling Verduurzaming Amateursport (31 mei)
- Bedrijvensessie tijdens de Dag van de Doendenkers, MVO Nederland (9 juni)
- Signalenrapport Daadkracht en draagvlak (15 juni)
- Twee expertsessies over Nationaal Plan Energiesystemen. Met vijftien deskundigen verdieping en feedback geleverd op conceptplan NPE.
- Oproep met brede maatschappelijke alliantie aan Tweede Kamer (9 juli en 25 augustus)
- Plan van aanpak Versnellingsakkoord verduurzaming amateursport (7 september)
- Signalenrapport Basis in balans (22 november)
- Handreiking aan formerende partijen: Laat iedereen meedoen (6 december)
- Top van Onderop (6 december): Landelijk event met ruim 900 bezoekers die konden meedoen aan een van de dertig sessies. Veel media spin-off o.a. tv-programma bij KRO/ NCRV dat bijna 400.000 kijkers trok.
- Opdrachten voor dialoogbijeenkomsten aan Stichting Klimaatgesprekken, Alliantie Inclusieve Energietransitie, Stichting Sterk uit Armoede
- Onderzoeksopdracht Motivaction: Kansen en knelpunten in de klimaattransitie
- Onderzoek met Waag Futurelab naar verstevigen positie maatschappelijk initiatief en verkenning nieuwe publiek/civiele samenwerking.
- 16 werkbezoeken, onder meer Tennenet/Wijk aan Zee, Nystar/Budel, Moerwijk/Den Haag, Bioketels/Amersfoort, Chemelot/Geleen en duurzame boerenbedrijven in Noord-Holland
- 6 webinars. Thema's: Lancering NKP, klimaatrechtvaardigheid, lokale energiesystemen, perspectief voor landbouw met CO₂-reductie, fossiele subsidies, klimaatbeleid bij de verkiezingen. Elke webinar tussen de 600 en 700 deelnemers plus terugkijkers.
- Ca. 60 gevraagde lezingen en 16 interviews
- 3 podcasts, onder meer op initiatief van Alliander

Dialogoog met de samenleving

In 2023 heeft NKP op diverse manieren de dialoog over het klimaatbeleid in de samenleving gevoed. In de eerste plaats met webinars over onder meer duurzame verdienmodellen in de landbouw, de toekomst van fossiele subsidies, rechtvaardigheid in de uitvoering van het klimaatbeleid en de moeizame ontwikkeling van lokale energiesystemen. Deze webinars zijn steeds goed bekeken en worden door goed geïnformeerde beleidsmedewerkers gewaardeerd als een welkome bron van informatie.

Om de dialoog over de energie- en klimaattransitie te verbreden in de samenleving is in december 2023 voor het eerst de Top van Onderop georganiseerd. Met ongeveer 900 bezoekers uit diverse geledingen van de samenleving was de bijeenkomst in theater 't Spant op 6 december één van de hoogtepunten van afgelopen jaar. Naast enkele toppers uit de lokale praktijk en een profvoetballer waren ook de minister voor Klimaat en Energie en de Klimaat gezant aanwezig. In samenwerking met KRO-NCRV is een gelijknamig televisieprogramma geproduceerd dat op 6 december door ongeveer 400.000 kijkers is gezien. Door de programmering van de dag en de TV uitzending is een nieuw publiek aangesproken.

Een bijzondere uitdaging voor het klimaatbeleid is om groepen in de samenleving te bereiken die minder verbondenheid en betrokkenheid voelen bij de klimaattransitie. In 2023 heeft het NKP met diverse werkbezoeken, gesprekken en studies getracht beter inzicht te krijgen in deze groepen en de redenen waarom zij minder verbondenheid en betrokkenheid voelen. Zo zijn opdrachten voor dialoogbijeenkomsten verleend aan het netwerk Sterk uit Armoede, de Stichting Klimaatgesprekken en de Alliantie Inclusieve Energietransitie. Ook zijn opdrachten verleend aan Motivaction en I&R Research. De resultaten van deze studies worden voorjaar 2024 gepubliceerd. Tussentijdse inzichten zijn inmiddels op verzoek van het ministerie EZK ingebracht bij de totstandkoming van het Klimaatplan 2024.

Signalen uit de praktijk

Kerntaak van het NKP is om kansen en knelpunten die burgers en ondernemers ervaren in de dagelijkse praktijk van de klimaat- en energietransitie op te halen, te analyseren en op basis van deze signalen de minister voor Klimaat en Energie te adviseren over ontwikkelingen die direct of indirect van belang zijn voor het klimaatbeleid. In 2023 heeft het NKP twee signalenrapporten uitgebracht.

Het eerste Signalenrapport (juni 2023) is getiteld *Daadkracht en draagvlak*. De kernboodschap aan beleid is dat draagvlak voor klimaatbeleid voor veel burgers en ondernemers in de eerste plaats afhangt van de mate van duidelijkheid en koersvastheid die de overheid aan de dag legt. Het rapport schetst o.m. de rijkdom aan maatschappelijk initiatief in buurten, wijken en bedrijventerreinen, maar constateert ook dat de daadkracht van deze initiatieven nog onvoldoende op waarde wordt geschat en meer ruimte en ondersteuning behoeft.

Het tweede signalenrapport (*Basis in balans*, november 2023) richt zich op de achterblijvende ontwikkeling van decentrale energiesystemen. Dit rapport bevat zorgelijke signalen over de warmtetransitie in de gebouwde omgeving, met enerzijds een snelle opmars van (hybride) warmtepompen en steun voor individuele isolatiemaatregelen voor huiseigenaren en verhuurders en anderzijds een bijna afwezigheid van een collectieve, wijkgerichte verduurzaming en een te trage planning en

ontwikkeling van collectieve warmtenetten. Zonder additionele maatregelen zal dit de congestie op het stroomnet verergeren, de uitrol van elektrische mobiliteit vertragen, collectieve energie-initiatieven doen stil vallen en klimaatrechtvaardigheid onder druk zetten.

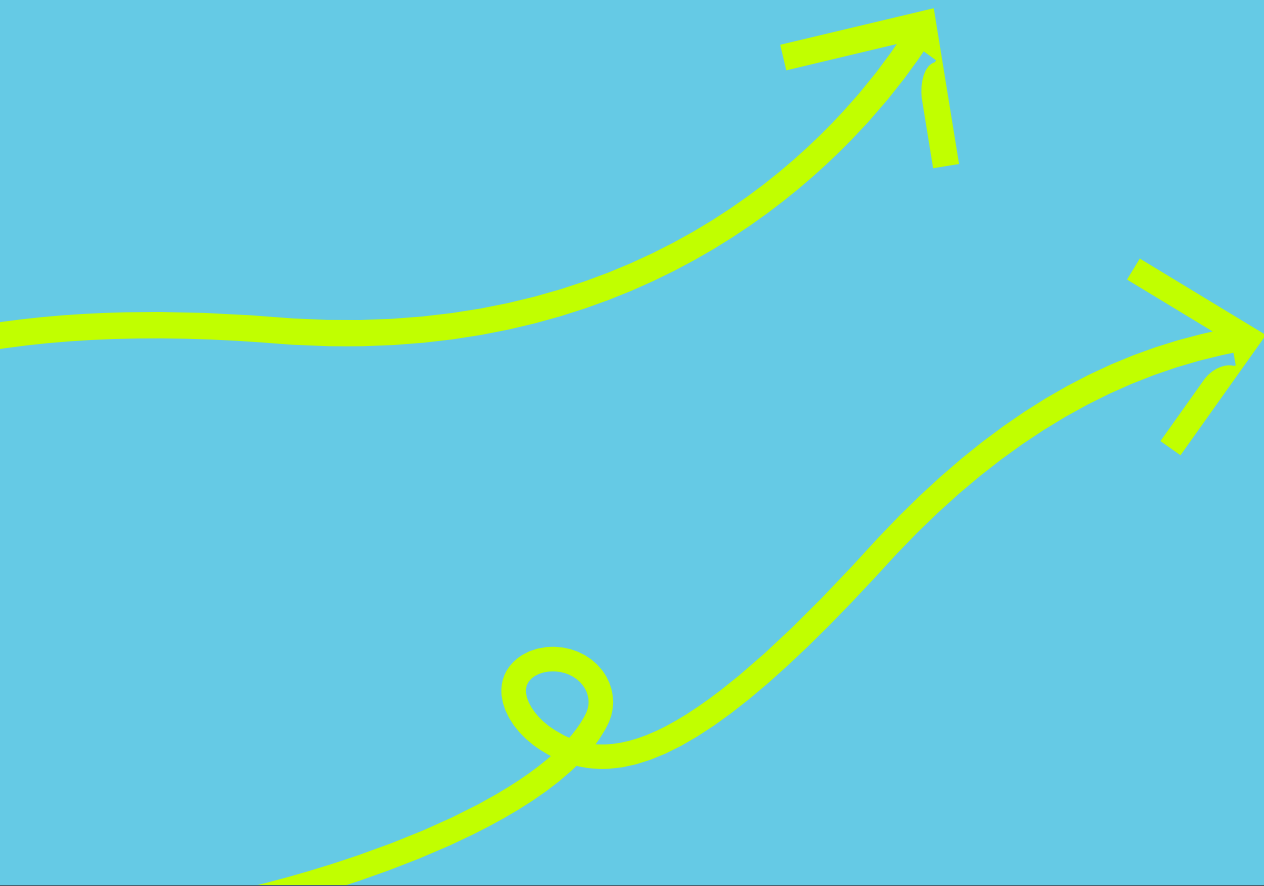
Beide signalenrapporten zijn besproken met de Minister voor Klimaat en Energie en nader uitgediept in vervolgesprekken met betrokken directeuren en beleidsmedewerkers. Inmiddels is binnen het ministerie EZK een nieuw cluster gevormd dat zich specifiek bezighoudt met het lokale energiesysteem. Bovendien is afgesproken om in samenwerking tussen het ministerie EZK en het NKP de landing van toekomstige signalenrapporten in beleid verder te versterken.

Toekomstperspectief

Klimaatbeleid is beleid waarin de korte en de lange termijn sterk met elkaar samenhangen. Burgers en bedrijven krijgen vooral te maken met de korte termijn. Zij ervaren in hun dagelijkse praktijk de consequenties van beleidsmaatregelen die hen tot energiebesparing, emissiereductie en gedragsverandering proberen aan te zetten. Om die maatregelen en consequenties te begrijpen en te accepteren is ook een lange termijn perspectief nodig.

Een uitgesproken behoefte aan toekomstperspectief in de landbouw vormde de aanleiding voor de inspiratiesessie *Boeren met toekomst* die het NKP begin 2024 organiseerde. Er liggen voor ondernemers in de agrarische sector immers forse opgaven op het gebied van klimaat, natuur en water. Naast risico's bieden deze opgaven ook kansen om het verdienvermogen van boeren en tuinders te versterken. Die kansen stonden centraal tijdens de bijeenkomst, waarin boeren en ketenpartners een breed palet van concrete voorbeelden presenteerden, variërend van de teelt van biologische bouwmaterialen en de productie van duurzame energie tot de verwaarding van reststromen en regeneratieve landbouw. Naast alle verscheidenheid werd ook een rode draad zichtbaar. Ook al zijn er veel innovatieve boeren en tuinders en veel kleinschalige duurzame initiatieven, er is geen samenhangend verhaal dat richting geeft aan de ontwikkeling naar een duurzame landbouw, dat houvast biedt aan boeren en investeerders en dat kaders stelt aan de invloed van toeleveranciers en afnemers. Het NKP zal hier in 2024 zeker vervolg aan geven.

Ook amateursportclubs hebben behoefte aan een helder perspectief. In mei 2023 heeft het NKP een gezelschap van mensen uit de werelden van sport, overheid, energie en financiën bij elkaar gebracht om samen te verkennen hoe verduurzaming van de amateursport kan worden versneld. In steden en dorpen vormen lokale sportverenigingen de sociale netwerken waar mensen samenkomen om te sporten, plezier te hebben en de onderlinge banden te versterken. Veel sportverenigingen kampen echter met de nasleep van een hoge energierekening van de winterperiode 2022/2023. Overheden zijn ruimhartig bijgesprongen maar kunnen dat niet jaar op jaar doen, terwijl dat misschien wel nodig is om amateursportclubs de komende winters door te helpen. In vervolg op deze bijeenkomst heeft NKP najaar 2023 het initiatief genomen om, in nauwe samenwerking met betrokken partijen en de departementen VWS, BZK en EZK, een versnellingsaanpak te ontwikkelen verduurzaming van sportaccommodaties. Het resultaat wordt medio 2024 aangeboden aan bewindspersonen.

Nationaal Klimaat Platform

Daalsesingel 1
3511SV Utrecht
nkp.nl

@PlatformKlimaat

nationaalklimaatplatform

**Nationaal
Klimaat
Platform**